

Biljana Mišić Ilić / Vesna Lopičić

JEZIK, KNJIŽEVNOST, ZNAČENJE: JEZIČKA ISTRAŽIVANJA

Biblioteka
NAUČNI SKUPOVI

Urednice:

Prof. dr Biljana Mišić Ilić

Prof. dr Vesna Lopičić

Glavni i odgovorni urednik:

Prof. dr Bojana Dimitrijević

Akademski odbor:

Prof. dr Vesna Lopičić

Prof. dr Đorđe Vidanović

Prof. dr Biljana Mišić Ilić

Prof. dr Mihajlo Antović

Prof. dr Miloš Kovačević

Prof. dr Sofija Miloradović

Prof. dr Slávka Tomaščíková

Prof. Walter Epp

Prof. dr Colin Nickolosn

Prof. dr Yunichi Toyota

Prof. dr Snežana Bilbija

Prof. dr Marija Krivokapić

Sekretari konferencije:

Aleksandar Pejčić

Vladimir Figar

Recenzenti:

Prof. dr Sofija Miloradović

Prof. dr Snežana Bilbija

Prof. dr Vladimir Jovanović

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet

JEZIK, KNJIŽEVNOST, ZNAČENJE
JEZIČKA ISTRAŽIVANJA

Zbornik radova

Urednice:
Biljana Mišić Ilić
Vesna Lopičić

Niš, 2016.

Recenzenti pojedinačnih radova:

Mihajlo Antović
Snežana Bilbija
Savka Blagojević
Ivan Cvetanović
Đorđe Vidanović
Snežana Gudurić
Mirjana Ilić
Vladimir Jovanović
Miloš Kovačević
Jelena Lepojević
Sofija Miloradović
Biljana Mišić Ilić
Mirjana Mišković Luković
Dragana Pavlović
Vladan Pavlović
Tvrko Prčić
Vladislava Ružić
Amira Sadiković
Dušan Stamenković
Ivana Stojanović Prelević
Violeta Stojičić
Violeta Džonić

SADRŽAJ

JEZIK, KNJIŽEVNOST, ZNAČENJE: JEZIČKA ISTRAŽIVANJA

UVOD

Biljana Mišić Ilić, Vesna Lopičić ZNAČENJE OD REČI DO DISKURSA	11
---	----

I

ZNAČENJE: OD LEKSIKE DO GRAMATIKE

Predrag Novakov GRANICE ZNAČENJA: GLAGOLSKA SEMANTIKA I GLAGOLSKI VID	31
Vladislava Ružić SEMANTIČKA I SINTAKSIČKA VALENTNOST IMENICE VREME	43
Marija Vučković KONCEPT POSESIJE I SEMANTIKA GLAGOLA <i>GUBITI</i> I NJEGOVIH DERIVATA	59
Ivana Lazić-Konjik, Jovanka Milošević ZNAČENJE REČI DOM/KUĆA U SVAKODNEVNOM JEZIKU	73
Nataša Milanov O ZNAČENJU LEKSEMA <i>VATRA</i> I <i>OGANJ</i> U SRPSKOM JEZIKU	89
Ana Jovanović, Divna Tričković KONTRASTIVNI PREGLED SEMANTIČKIH PROŠIRENJA REČI „□” (USTA) U KINESKOM I JAPANSKOM JEZIKU I NJENA ULOGA U FORMIRANJU PIKTOFONETIKA	101
Jovana Jovanović KOMPONENTA VELIČINE KAO MOTIVATOR POGRDNOG ILI AFIRMATIVNOG ZNAČENJA LEKSEMA KOJIMA SE IMENUJE ČOVEK	113
Mariya Bagasheva-Koleva ANALYTIC AND SYNTHETIC DIMINUTIVE FORMATION IN ENGLISH, RUSSIAN AND BULGARIAN	131
Ana Halas OBRADA METAFORIČKIH ZNAČENJA U JEDNOM OPŠTEM I JEDNOM PEDAGOŠKOM REČNIKU ENGLESKOG JEZIKA	139
Stefan Pajović IRISH AND SERBIAN PLACE NAMES WITH A COMMON BASE	153
Milica Stojanović ZNAČENJE PREFIKSA <i>DO-</i> U POLIPREFIGIRANIM GLAGOLIMA	165

Aleksandra Janić SEMANTIČKE NIJANSE KOD VIŠEZNAČNIH IZVEDENIH PRIDEVA NA -(LJ)IV U SRPSKOM JEZIKU	177
Bojana Tomić O ZNAČENJU JEDNOG TIPA POZAJMLJENICA U SRPSKOM JEZIKU	189
Miloš D. Đurić ZNAČENJE I KOMPLEKSNI NOMINALI U DISKURSU ELEKTROTEHNIKE	201
Jasna Trajić ZNAČENJE SKRAĆENICA U INTERNET KOMUNIKACIJI	217
Snežana Gudurić U POTRAZI ZA IZGUBLJENIM ZNAČENJEM	231
Ivan Jovanović O SEMANTIČKOM ASPEKTU SEKSUALNOG ČINA U FRANCUSKOM I SRPSKOM JEZIKU	243
Gordana Ristić, Mirjana Zarifović ZNAČENJA LEKSEME <i>BLUT</i> / <i>KRV</i> U FRAZEOLGIZMIMA NEMAČKOG I SRPSKOG JEZIKA	255
Tamara Jevrić THE PORTRAIT OF WOMEN IN ENGLISH AND SERBIAN – A STUDY INTO THE MEANING OF WORDS THROUGH COLLOCATIONS	267
Predrag Mutavdžić, Ana Sivački, Anastassios Kampouris O MOGUĆNOSTI PRENOŠENJA FRAZEOLGIZAMA SA KOMPONENTOM VLASTITE IMENICE IZ SRPSKOG NA GRČKI, RUMUNSKI I ALBANSKI JEZIK (PRILOG SEMANTIČKOJ ANALIZI)	279
Meysun Gharaibeh Simonović 99 IMENA ARAPSKOG JEZIKA: BROJNOST I SLOJEVITOST NAPOREDNIH ODREDNICA I EPITETA ARAPSKOG JEZIKA	305
Nada Arsenijević PRILOG TUMAČENJU GENITIVA U SISTEMU OBJEKATSKIH PADEŽA	317
Jelena Lepojević i Danica Igić PADEŽNE FORME SA ZNAČENJEM MESTA I PRAVCA U SRPSKOM, RUSKOM I NEMAČKOM JEZIKU	333
Branimir Stanković ADJECTIVAL ASPECT IN SERBIAN – EPISTEMIC, PARTITIVE SPECIFICITY OR DEFINITENESS?	345
Violeta Stojičić THE MEANING OF QUALITY GROUP TEMPERERS IN THE CARDIFF GRAMMAR	355
Vladan Pavlović THE <i>WAY</i> CONSTRUCTION IN ENGLISH AND ITS TRANSLATION EQUIVALENTS IN SERBIAN	365

Mile Živković	
SEMANTIC CHARACTERISTICS OF SERBIAN AND ENGLISH LIGHT VERB CONSTRUCTIONS	377
Miloš Kovačević	
REČENICE S KONVERZIJOM PRIDJEVSKOG ATRIBUTA I PRILOŠKE ADVERBIJALNE ODREDBE	389
Boban Arsenijević	
TRI OPŠTA TIPRA ADNOMINALNIH ZAVISNIH KLAUZA	409
Tanja Rusimović	
ZNAČENJA ADJEKTIVNIH KLAUZA SA LIČNOM ZAMENICOM U ANTECEDENTU	419
 II	
ZNAČENJE U KONTEKSTU	
Zhanna Maslova	
MEANING, SENSE AND INFORMATIVITY IN METAPHORIC LANGUAGE	433
Ivana Stojković, Miljana Nikolić	
ZNAČENJE MEDIJSKIH PORUKA I SOCIJALNI KONTEKST	445
Velibor Petković, Milan Dojčinović	
TEHNOLOŠKI NAPREDAK MEDIJA KAO PREDUSLOV VIŠEZNAČNOSTI	457
Ivana Stojanović Prelević, Vladeta Radović	
ZNAČENJE PORUKE U PROPAGANDNOJ KOMUNIKACIJI	473
Dobrivoje Stanojević	
ZNAČENJE HUMORA I MEDIJSKI DISKURS	487
Melina Nikolić	
(C)OVERT MEANINGS OF INTERTEXTUALITY IN NEWS INTERVIEWS	497
Stefan Todorović	
ZNAČENJA I STILSKI EFEKTI EUFEMISTIČKIH PERIFRASTIČKIH IZRAZA U PUBLICISTIČKOM STILU	509
Strahinja Stepanov	
SERBIAN POLITICAL HOARDING: PRAGMALINGUISTIC AND SEMIOTIC ASPECTS	521
Sandra Stefanović	
KARIKATURA KAO MULTIMODALNO SREDSTVO U SLUŽBI ZNAČENJA ...	541
Vanja Miljković	
(DE)KOMPRESIJA KAO SEMANTIČKI MEHANIZAM U POLITIČKOJ KARIKATURI	557
Nina Manojlović	
FUZZY EXPRESSIONS IN LEGAL TEXTS	577

Jelica Tošić	
CREATING MEANINGS IN INTERSPACES – 'PLURALIZATION CONTINUED'	587
Snežana Grujić	
ПРОМЕНА РОДНОСТИ, ГОВОРНИ ЧИНОВИ И ЗНАЧЕЊЕ	599
Sanja Vuletić	
RODNE RAZLIKE KOMUNIKATORA I ZNAČENJE KOJE PRIPISUJEMO NJIHOVOM GOVORU	611
Ivan Stamenković	
THE INDIVIDUAL CONSTRUCTION OF MEANING THROUGH THE PERCEPTION OF IMPOLITENESS – THE ASPECTS OF FACE MOST FREQUENTLY ENDANGERED IN SERBIA	623
Katarina Milenković, Maša Mladenović	
NAME SYMBOLISM IN "HARRY POTTER"	637
Jasmina Đorđević	
TRANSLATION ISSUES: BRIDGING MEANING IN POLITICALLY SENSITIVE TEXT	649
Milena Sazdovska-Pigulovska	
THE IMPACT OF LITERAL AND FREE TRANSLATION ON THE RE-CREATION OF MEANING.....	663
Olga Panić Kavgić, Aleksandar Kavgić	
TEDI JE U BIZNISU: KAKO GREŠKE U PREVODU <i>PEPE PRASETA</i> <i>I TRAKTORA TOMA</i> UTIČU NA ZNAČENJE	673
Kimeta Hrnjak Hamidović, Ivana Nešić	
ULOGA REČNIKA U NASTAVI PREVOĐENJA NA UNIVERZITETSKOM NIVOU	687
Slobodanka Gligorić	
THE INFLUENCE OF LANGUAGE POLICY AND SOCIO-POLITICAL CONTEXT ON INTERPRETING THE MEANING OF STUDENT AUTONOMY – THE TEACHERS' PERSPECTIVE	701
Nadežda Silaški, Tatjana Đurović	
THE MEANING OF MOTIVATION IN ESP AT TERTIARY LEVEL	715
Maja Stanojević Gocić	
INFERRING THE MEANING OF UNKNOWN WORDS AS A READING STRATEGY IN ESP COURSE	727
Jelena Mllovanović	
EFL LEARNERS' IDIOM COMPREHENSION: PROCESSING STRATEGIES AND FACILITATING FACTORS	739
Radmila Bodrić	
ULOGA ZNAČENJSKO-KOMUNIKATIVNOG KONTEKSTA U NASTAVI GRAMATIKE ENGLISKOG JEZIKA – POGLED IZ UGLA UČENIKA	751

Sabina Halupka-Rešetar	
TESTING EFL LERNERS' UNDERSTANDING OF CONVERSATIONAL IMPLICATURE	771
Danica Jerotijević Tišma	
SERBIAN EFL LEARNERS' UTTERANCE MEANING INTERPRETATION BASED ON INTONATION CUES	785
Bojana Jakovljević, Nataša Milićević	
COMPREHENSION OF NATURAL AND SYNTHESIZED SPEECH: THE INFLUENCE OF SYNTAX-PROSODY INTERFACE	799
Maja Marković , Tanja Milićev	
SYNTHETIC AND NATURAL SPEECH INTELLIGIBILITY AND COMPREHENSION: EFFECTS OF PROSODY	809

О ОДНОСУ ЗНАЧЕЊА И КАТЕГОРИЈЕ БРОЈА КОД ЈЕДНОГ ТИПА ПОЗАЈМЉЕНИЦА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ¹ (адаптација множинских и једнинских облика именица страног порекла у српском језику)

Сажетак: У раду се анализирају позајмљенице² у српском језику које у језику даваоцу имају плурални облик (нпр. фр. *pommes frites* : *помфрит*, лат. *scripta* : *скрипта*, енгл. *cake(s)* : *кекс*). Испитује се веза између значења ових речи и категорије броја у српском језику; имајући у виду формални и семантички аспект, утврђују се услови који доводе до тога да ове позајмљенице у српском језику имају једнински, односно множински облик. Интересује нас да утврдимо на који начин морфолошки облик модела позајмљенице утиче на значење и граматичку категорију реплике у језику примаоцу, и да ли се релација облик–значење преноси из језика даваоца (*ham and eggs pl* : хемендекс *sg* – пржена шунка с *јајума*). Посебна пажња се обраћа на речи које у српском језику добијају (нови) множински наставак како у номинацији, тако у парадигми (нпр. *Битлси*, *шортсеви*).

Кључне речи: позајмљенице, плуралија тантум, категорија множине, семантички аспект

0. Проучавајући именске речи које се јављају само у множини у српском језику, уочили смо да се као посебна група издвајају позајмљенице које у српском језику имају плурални облик. То нас је навело да се заинтересујемо за проблематику и оних позајмљеница које у језику даваоцу имају плурални облик, било да се ради о речима које припадају групи плуралија тантум, или парадигматским множинским облицима (нпр. фр. *pommes frites* : *помфрит*, лат. *scripta* : *скрипта*, енгл. *cake(s)* : *кекс*). На корпусу *Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, *Речника српскохрватског књижевног језика* Матице српске, *Речника страних речи и израза* Ивана Клајна и Милана Шипке, као и у контролном *Електронском корпусу*³, испитаћемо везу између значења ових речи и категорије броја у српском језику. Дескриптивним

¹ Рад је урађен у оквиру пројекта 178009: *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

² У вези са терминологијом напомињемо да под позајмљеницом сматрамо сваку реч страног порекла у неком језику, без обзира на степен адаптираности (исп. Њомаркаи 1984).

³ У даљем тексту РСАНУ, РМС, К–Ш, ЕК.

речницима српског језика придодали смо и речник страних речи, јер смо желели да проширимо корпус (не)довољно адаптираним страним речима да бисмо направили паралелу са адаптираним позајмљеницама истог типа (нпр.: *дезидерата* : *агенда* : *скрипта*).

Циљ нам је да, имајући у виду формални и семантички аспект, утврдимо услове који доводе до тога да ове позајмљенице у српском језику имају једнински, односно множински облик. Анализираћемо примере из неколико светских језика поредећи облик и значење модела и реплике, с нагласком на множинске компоненте како на семантичком, тако и на морфолошком плану.

Информације о пореклу лексема у корпусу добили смо из њихових лексикографских дефиниција. Корпус чине лексеме обележене етимолошким квалификатором које у српском језику имају множински облик, односно оне које такав облик имају у језику из ког су позајмљене. Нове изведенице, тј. оне настале у српском језику нисмо укључили у корпус.

1. Као што смо већ напоменули, за наше истраживање веома је битан облик лексеме. Адаптација стране лексеме изузетно је значајан језички процес и њено проучавање заузима важно место у језичким приручницима, па се тако и у Правопису пажња усмерава и на уобличавање интернационалне лексике (Правопис 2010: 160–250). Литература која се бави питањем језичког позајмљивања, позајмљеница и њихове адаптације, језичких контаката уопште веома је опширна. У раду смо користили терминологију Рудолфа Филиповића (Филиповић 1971, 1981, 1986, 1990). Стране речи се прилагођавају фонетским и морфолошким правилима новог језика а тачка од које се полази јесте облик који чујемо или изговарамо (Предић 1952: 32). Према Филиповићу, језици на морфолошком нивоу не утичу један на други у оној мери у којој утичу на фонетском и фонолошком плану и све појаве које се јављају на морфолошком нивоу зависе од сличности и разлика морфолошких система језика у контакту (Филиповић 1971: 124). Ипак, приликом позајмљивања врши се и процес трансморфемизације, и у зависности од тога на који начин се нова лексема адаптира, степен трансморфемизације може бити тројак, те постоје нулта, компромисна и потпуна трансморфемизација (према Филиповић 1986: 116–126). Наша почетна претпоставка била је да ће лексеме у корпусу исказивати нулти степен трансморфемизације, што се у већини случајева и показало као тачно, али је један део корпуса показивао и потпуну трансморфемизацију. Део корпуса чине лексеме (реплике), чији се облик не разликује од облика модела. Други део чине лексеме настале потпуном трансморфемизацијом, тј. оне код којих се у језику примаоцу уочавају нови, множински наставци. На основу истраживања плуралних елемената у лексемама српског језика сматрамо да на процес трансморфемизације не утиче само компатибилност морфолошких система језика даваоца и примаоца, већ и семантички ниво. Штебих (2006: 304) сматра да се категорија броја приликом лексичког позајмљивања не перцепира, те да се један број позајмљеница обликује у једнини, иако су у језику даваоцу

множински, док се један број адаптира као плуралија тантум, што доводи у везу са природном плуралношћу означенога предмета.

Навешћемо и тумачење Хаугена (Хауген 1969: 441, према Филиповић 1981: 199–200), које се односи на категорију рода, али се може применити и на категорију броја – он говори о адаптацији позајмљеница и сматра да се примарна адаптација заснива на асоцијацијама на постојеће облике у језику примаоцу, јер се одабир нових облика заснива на сличности по звучању. Секундарна адаптација је у вези са сличностима у значењу, тако да се број одређује природним бројем и контаминацијом са речима из истих лексичко-семантичких група.

Будући да говоримо о више различитих језика, морамо имати у виду да се множинске речи не концептуализују на исти начин у свим језицима. Оно што је плурал у једном језику, не мора да буде у другом и обрнуто. Чак и у једном језику, у оквиру истог или сличног семантичког разреда, не концептуализују се на исти начин.

2. Модел, написан или изговорен, може се завршавати на вокал или на консонант. У случају да се завршава на -а, -е, или -и и да се реплика такође завршава овим вокалима, реплика ће се својим обликом подударати са именицама које у српском језику у множини имају наставке -а, -е и -и. У другом случају, реплика ће се завршавати консонантом, те ће се у класификацији приклонити именицама у једнини мушког и женског рода I и IV врсте. То је посебно интересантно у примерима из језика код којих су множински наставци консонанти (нпр. енглески, немачки, шпански итд.). Ипак, наведени завршеци -а, -е и -и нису карактеристика само множине, они се јављају и код именица у једнини, што може збунити говорнике, поготово у случајевима у којима не препознају да ли је у питању једински или множински облик, најчешће у примерима на -а, будући да се овај наставак јавља код именица женског рода једнине и средњег рода множине. Претпостављамо да се због тога пример *скрипта* налази у већини приручника за решавање језичких недоумица. Слични примери су *агенда*, *виза*⁴, *гравамина* (1. терет, тешкоће; 2. правн. заст. жалба, тужба), *дата*, *дубиоза* (1. нешто неизвесно, несигурно, сумњиво; 2. фин. и банк. сумњиво потраживање, несигурна наплата каквог дуга), *инедита* (а. необјављени, неиздати рукописи; б. Музичка дела која нису јавно изведена), *инсектифуга*, *јура*, *лаксатива*, *препаратива*, *патронимика*, *регеста* (хронолошки сређен попис, списак свих важнијих списа, аката, повеља и сл.), итд., које ће највећи број говорника препознати као јединске облике (барем ове фреквентније). Поставља се питање граматичког и нормативног статуса ових речи. Оне се третирају као множинске јер су такве у језику даваоцу⁵, али их

⁴ Може се тумачити као множина од *visum*, али и од немачког *Visa*.

⁵ У Нормативној граматици видимо напомену да именица фак(а)т има облик множине факти, „али није погрешно ни факта (с. р.) према латинском“ (Нормативна граматика, 57). То значи, да и српски језик, као и нпр. енглески, прихвата начин формирања множинског облика који се јавља

говорници не препознају као такве, вероватно због тога што се концептуализују као збир, скуп, што углавном имплицира јединину. Код лексеме *инсектифуга* то се види и у лексикографској обради у РСАНУ јер се, поред граматичке ознаке за средњи род множине, налази и ознака за женски род и збирност:

инсектифуга ж (зб.) и с мн. (према лат. *insectum* и *fugare*) *разна природна и вештачка средства (обично непријатног, неподношљивог мириса) којима се терају, одстрањују инсекти* (Енц. Просв.).

Уочавамо да се у дефиницији употребљавају облици у множини: *разна природна и вештачка средства, којима* који упућују на множинско значење дефинисане лексеме.

2.1. С друге стране, бележимо и већи број латинизама који се препознају као облици плуралија тантум. У питању су именице мушког и женског рода: *анали, егзеквије* (свечане задушнице; помен), *инсигније* (спољашњи знаци, обележја, ознаке власти, достојанства, занимања и сл.), *овације, скрофуле* (оболеле, натекле вратне жлезде), *тонзиле, ферије*. У вези са транскрипцијом позајмљеница из класичних језика у Правопису из 1960. се истиче да географски називи који имају облик плуралија тантум у грчком или латинском, уколико су женског или средњег рода, у српском језику добијају наставак женског рода јединице: нпр. *Атина, Кана*; у примеру *Делфи*, видимо друго правило, а то је да именице мушког рода задржавају и мушки род и множину у српском језику (као изузетак се наводи двородни облик *Термотиле* и *Термотили*). Ово је разлог због ког је име главног града Грчке у неким језицима (нпр. енглеском и руском) задржало множински облик, док у српском има јединински.

У примерима *велити, епулони, пенати, примати, регулари* уочавамо да и у српском језику имају плурални облик, као и у латинском (*velites, epulones, penates, primates, regulares*), али су реплике прилагођене множини у српском језику. Латински множински облик није утицао на облик у српском језику, али је пренето множинско значење. С друге стране, и облик *акрије* је множински и потиче од латинског, такође множинског *astia*; дакле, иако је модел такав да оставља могућност да реплика нултом трансморфемизацијом задржи плуралност, реплика ипак добија другачији, али и даље множински облик.

Будући да су позајмљенице из латинског језика интернационалног карактера, могле су бити преузете и из језика посредника. Тако бележимо један тип множинских именица на -алија које имају различит род у случају да су преузете преко немачког језика: *архивалија* с мн. (лат.) и *архивалије* ж мн. (нем.), *атмосферилије* ж мн. (нем.), *натуралија* и *натуралије*. Овај принцип није доследно спроведен у РСАНУ и РМС, те уз именице *вегетабиллије, Луперкалије, меморабиллије, регалије, универзалије* (дата је и у облику средњег и женског рода) не стоји да су позајмљене преко немачког језика, већ се

у језику из кога реч потиче (мисли се на латински језик). Претпостављамо да ово правило важи само у случајевима када се множински наставак подудара са множинским наставцима у српском језику (-и, -е, -а).

наводи квалификатор лат. Преостале лексеме овог типа се такође квалификују као латинизми – лексеме *нептуналије* нема у немачком језику; *репресалије* је јединска, док се *цереалије* као множинска реч односе на фестивал у част богиње Церере. Клајн (2003: 224) сматра да је облик средњег рода множине карактеристичан за старије текстове и да су облици на -алије обичнији. Као изузетак наводи именицу *хемикалија*, која се јавља и у једнини и у множини (И.). За суфиксе -алија и множински облик -алије Бабић (2002: 226–227) наводи да имају збирно значење.

2.2. Позајмљенице из грчког језика, као и из латинског, спадају у интернационализме. Већину грађе чине номенклатурни називи тј. примери из ботанике, зоологије, биологије, хемије и сл. наука, али се њима нећемо бавити, јер је у питању посебан тип множинских лексема, које се у том облику реализују у случајевима именовања и у лексикографским одредницама, с том разликом што се и њихови једински облици регуларно употребљавају. Нас интересују примери као што су (*х*)*артија*, *горила* – у грчком су то множински облици, док су у српском једински. Лексеме *маља* и *оргија* се обично јављају у множини, док су у грчком наведени облици множински. Као и код примера из латинског, неки облици су се одомаћили у јединској форми, док су други истог или сличног типа задржали множину (*анegdота* : *аналекта*). *Анагности*, *дидаскалије*, *перијеци*, *Харпије*, *хеликониде* итд. имају множински облик у оба језика. Уочавамо да се модел и реплика у већини случајева разликују, те да се множински облик реплике махом заснива на њеном значењу.

2.3. У терминологији кулинарства у српском језику значајан део заузимају позајмљенице из италијанског језика. За нас је овај слој лексике значајан јер се неколико назива јавља у множинском облику – *вермичели*, *канелони*, *макарони*, *трипе*, *тортелини*, *фиделини*, *фритуле*, *шпагете*. И назив *лазање* у К–Ш дат је у множини, док се у РСАНУ ова лексема даје у једнини са дефиницијом „у множини“ и назнаком да се ретко употребљава у једнини:

*лазања*² ж (тал. lasagne) покр. у мн.: *уске траке танко развијеног и изрезаног теста (као додаток супи, чорбастим јелима или као главно јело с неким умаком, сиром, месом и др.), резанци (ретко у јд.: трака, комад таквог теста).*

У италијанском језику облик lasagne је множина, али се јавља и у једнини. Множински назив ових италијанских јела у вези је са неизбројивим мноштвом елемената, мноштвом састављеним од одељивих елемената и масом у којој се распознају засебни елементи (Томић 2014: 41–46). Споменућемо и пример *пастафажол*, јело од макарона с пасуљем, које потиче од *pasta e fagioli*. Као и енглеско *хемендекс*, у српском језику има облик једнине, али је у језику даваоцу синтагма чији крајњи члан има облик множине.

2.4. У језику у коме су множински наставци консонанти (енглески нпр.), ситуација је утолико интересантија, јер ће реплика настала према таквом

моделу, у случају да на њен број утиче сема плуралног значења, добити додатни множински наставак. Тако ће речи код којих се препознаје јасна издиференцираност (нпр. означавање некакве групе више одвојивих елемената) добити додатни множински наставак у српском језику нпр. *Битлси*, (*Чикаго*) *Булси*, *Дорси*. С друге стране, поставља се питање зашто неке друге лексеме код којих се такође препознају особине које захтевају множински облик (нпр. бипартитност, недељива и небројива множина) добијају нулти наставак и постају именице у једнини (*Виндоус*, *дропс*, *корнфлекс*, *мумпс*, *чипс*, *џинс*, *шортс/шорц*). Тумачење облика *шорц* пружила је Љиљана Суботић у свом раду о именицама плуралија тантум (Суботић 1999). Она сматра да се ова реч због изгледа појма који означава (недовољно дугачке ногавице) не концептуализује као именице типа *панталоне* и да стога има јединински облик. Будући да је лексичко-семантичка група одевних предмета са хиперонимом *панталоне* веома развијена у српском језику и да покрива називе за одевни предмет овог типа свих дужина ногавица (од *танги* до *шалвара*), сматрамо да је за ову конкретну именицу морфолошки облик пресудан да се она перцепира као једнина. Дакле, именица *шорц/шортс* има облик једнине јер се завршава на консонант (нулта трансморфемизација), који је у српском језику карактеристичан за именице у једнини. Модели који се завршавају на вокал ослањају се на могућности нашег исказивања множине, док се они на консонант перципирају као једнина, или изискују грађење новог облика множине, јер у српском језику немамо такав начин исказивања множине. Филиповић (1986: 132–133) наводи пример *пицама*, који губи енглески множински наставак и по аналогији са *кошуља* и *спаватица* постаје именица женског рода на -а са регуларним плуралом на -е: *пицама* – *пицаме*. За остале позајмљенице које имају множински облик у енглеском наводи да се понашају као друге позајмљенице на консонант. Такође, Филиповић истиче да оне добијају сингуларно значење и облик мушког рода и да се плурални облик формира према деклинацији именица мушког рода на консонант: *кекс*–*кекси*, *дропс*–*дропси* (Филиповић 1986: 133). Дакле, оне су изведене од плуралног облика модела, задржавају тај облик у сингуларном значењу и формирају плурал према правилима језика примаоца (Филиповић 1990: 62). Филиповић (1971: 127), наводећи овакве примере, истиче да се ради о иновацијама у језику.

2.5. За разлику од именице *шорц*, позајмљенице из немачког језика које припадају лексичко-семантичкој групи *панталоне* у српском језику имају облик множине. Оно што је специфично у вези са њима јесте да оне у немачком језику нису плуралија тантум, већ регуларне именице са облицима за оба броја. Ипак, оне се завршавају на -(н)е па се и облички уклапају у плурални систем српског језика: *пумпхозне*, *рајтхозне*, *шпилхозне* (*пумпарице* и *штрамплице*). Не само да се адаптацијом ових речи добијају облици који се уклапају у српски језички систем, већ се добијају облици који су прилагођени постојећим речима сличног значења.

У примерима из немачког језика бележимо оба случаја – да се немачке именице плуралија тантум понашају као именице у једнини у српском (*актива*,

дијета у значењу скупштина, сабор, односно дневница члана парламента; *фрас*), и обрнуто *крезде*, *руне*. Такође, бележимо и пример множинског облика и модела (пored постојећег регуларног облика једнине), и реплике – *хаушиуе*, *инешуе*. Имајући у виду већ поменуте називе за панталоне који су пореклом из немачког језика, можемо закључити да крајње -е у позајмљеном облику утиче на перцепцију облика као плуралног, али вероватно утиче и контаминација са лексемама истог семантичког разреда.

2.6. Сличну ситуацију као у примерима из енглеског језика имамо и у неколико галицизама које смо забележили – *антирид*, *нотес*, *помфрит*, *рипс*. Именица *нотес* се понаша слично као и *агенда* у значењу бележнице. Обе речи се односе на конкретне предмете, те је и употреба јединског облика у српском језику у вези са тим. Лексема *агенда* у РСАНУ има и множинско значење:

агенда с мн. и **агенде** ж мн. (ген. агенда и агенада) (лат. agenda, ствари које треба свршити) 1. адм. *пословање, послови који су у току, несвршена акта*. – Њихове агенде, у границама надлежности ... предузимају нове Финансијске Дирекције (ЗбФЗ 1, 142⁶). Министар правде поставиће комисију која ће спровести предају имовинскоправних агенда ... управном одбору (Зак. 15, 38). Пред полазак предај своја агенда секретару (Ред.).

Именица *помфрит* у разговорном језику има свој плурални синоним *кромпирићи*, док се именица *рипс* пре перцепира као градивна именица. Њом се именује врста тканине и код ње не препознајемо ни семантичке ни морфолошке разлоге да се адаптира као множинска именица.

2.7. У корпусу имамо и неколико примера из турског језика. Они су посебно интересантни јер турски језик спада у аглутинативне језике, те у овим примерима препознајемо турски наставак за множину -lar: *агалар* (нижи племић) се, према дефиницији из РСАНУ, обично користи у множини и добија додатни наставак -и → *агалари*, и *дослари* (пријатељи, блиски људи).⁷

Једна од најкарактеристичнијих именица која означава предмет бипартитне структуре и прототипичан пример за именицу плуралија тантум јесте позајмљеница из турског језика – *маказе*. Она у језику даваоцу има регуларан облик једнине, као и нпр. у немачком језику.⁸ Она је, дакле, у српском језику добила множински наставак, јер се концептуализује као предмет који се састоји из два симетрична, спојена дела, који функционишу као целина (исп. Љашевскаја 2001: 288–293). Бележимо још неколико позајмљеница из ове лексичко-семантичке групе: *декцангле*, *мумаказе*. Сличну ситуацију налазимо

⁶ Скраћенице извора у примерима су коришћене према онима у РСАНУ и РМС.

⁷ Петровић (2012: 350) наводи и примере из призренског говора: *агалари*, *атлари*, *аџилари*, *бабалари*, *оџалари*, *пашалари*, *чаушлар*.

⁸ *Наочаре*, *панталоне* и *маказе* су међу најфреквентнијим именицама плуралија тантум у европским језицима; приликом анализе грађе из четрдесет једног језика утврђено је да половина има плуралне облике за ове лексеме; в. Дал – Коптјевскаја-Там 2001: 631.

и код примера *ђозлук*; за њега је карактеристично да се у РСАНУ бележи у облику једнине, какав има и у језику даваоцу, али са напоменом да се обично јавља у множини (у контекстима који илуструју значење ове речи не наводи се ниједан пример у једнини; сматрамо да је одредницу требало ставити у множински облик).

2.8. За мађаризме који у српском језику имају плурални облик карактеристично је да у мађарском језику имају једнинске облике – *негве*, *арњеви*, *чезе*, *егеде*. За чезе можемо претпоставити да су се приклониле лексичко-семантичкој групи *кола*, која је веома развијена у српском језику, те су због свог значења добиле множински облик. Исто би се могло рећи и за *негве*, будући да се код овог појма препознаје бипартитна структура. За нас је интересантан облик *егеде*, којим се означава музички инструмент виолина. Овај облик бележе РМС и К–Ш, али је у РСАНУ одредница дата у једнини – *егеда*. У српском језику, виолина се концептуализује као један објекат, те се основни облик речи регуларно јавља у једнини. Још је у XIX веку Кухач (1877: 49) тумачио да овај инструмент припада семантичком разреду у коме су и гајде, дуде, дипле, двојнице и гусле, и да због тога треба да има плурални облик. С друге стране, Вјежбицка, управо на анализи множинског назива за виолину у пољском језику, истиче да различити језици на различит начин доживљавају оно што именују (Вјежбицка 1988: 536–537). У вези са овим истаћи ћемо мишљење Душанке Игњатовић (1963: 215) да се стране речи ослањају на речи са чијим се значењем подударају, па ће тако добити и множински облик, уколико га постојеће речи имају. Она наводи примере *маказе* према *ножице*, *каруце* према *кола*, *мердевине* према *стубе* и *лествице*, *чакиуре* и *шалваре* према *гаће* или *хлаче*, *хинтови* према *кола* (Игњатовић 1963: 216).⁹

2.9. У корпусу смо забележили и речи португалског и шпанског порекла, које у српском језику имају облик једнине – *кокос*, *кампо(с)*. Наведене речи у језицима из којих потичу имају регуларну једину на вокал -о, али у српском језику постоји колебање у облику, што се може видети у бележењу одреднице са наставком -с у загради. Наведене речи формирају множину додавањем множинског наставка -и типа *кокоси*, *кампоси*. Сматрамо да се у овом случају употребљавају облици који су једноставнији за флексију. Облик *кампо* би било тешко изговорити у множини. Ајџановић (2014: 193) наводи да се у номинативу користе дублетни облици *кампо* и *кампос*, а да се у парадигми јавља суплетивизам (*кампоса*, *кампосу* итд.). С друге стране, бележимо и такве примере, нпр. *фламинго*, *фламинзи* (према РМС), мада се јавља и облик *фламингоси*:

⁹ Много пре ове ауторке Маретић (1899: 451) и Белић пишу о овој појави. Белић (1999: 216) констатује да многе стране речи у српском језику имају облик плурала због гласовног облика у коме су позајмљене, односно због утицаја домаће плуралне речи сличног значења, иако у језику даваоцу те речи немају множински облик.

Имале су главе као *фламингоси*, тела као *ћурке* (ЕК, Прачет, Чудотворац). Најзначајније су врсте из рода шљукарица, те туристички атрактивни *фламингоси*, лабудови (ЕК, Политика 20. 10. 2007).

2.10. Навешћемо и неколико примера из јапанског језика, који не познаје граматичку категорију множине. У питању су примери *карате*, *караоке* и *камиказе*. На први поглед, све три речи имају исти наставак, али се у српском језику не понашају на исти начин. Именица *карате* је једнина за коју бисмо рекли да не представља проблем говорницима – перцепира се као именица мушког рода једнине, и у генитиву има облик *каратеа*. Друге две именице захтевају детаљнију анализу. Именица *камиказе* у РСАНУ наводи се као именица мушког рода и дефинише као историзам са значењем *јапански пилот у II светском рату, који се заједно с авионом или торпедом пуним експлозива сручио на непријатељски бојни брод или какав други ратни објекат жртвујући тако свој живот, пилот самоубица* односно у атрибутој служби *који себе жртвује, самоубилачки*. У примеру који се наводи није употребљена именица I деклинационе врсте *камиказе* већ *камиказа* III врсте:

Одбрана је понела главни терет на својим плећима и добро се носила с необузданим противником који је у извесним тренуцима подсећао на јапанске *камиказе* (Пол. 1958, 16191/8).

Јапански облик који се завршава на -е асоцира на множински облик женског рода у српском језику, па се додатно јавља и облик једнине на -а. Сматрамо да би требало успоставити одредницу *камиказа* у једнини, са напоменом да се често јавља у множини. К–Ш наводи облик *камиказе*, *камиказеа* са напоменом да се код нас јавља као *камиказа* м (у ЕК је забележен само пример: Постоји 'камиказе' који убија и који се убија, Политика, 25. 4. 2009; преостали примери потврђују облик *камиказа*). За лексему *камиказе* Марковић 2009: 215 предлаже да буде непромењивог облика, „jer bi ... dekliniranje izazivalo određene teškoće“. Други пример, *караоке*, у К–Ш се наводи као именица мушког рода, са генитивом *караокеа*. Претрагом ове лексеме у ЕК, утврдили смо да се најчешће употребљава као непромењиви члан именичке синтагме (*караоке бар*, *караоке биоскоп*, *караоке извођач*, *караоке клуб*, *караоке машина* итд.), на неколико места у множинском облику (*такмичење у караокама*) и у једном тексту као именица мушког рода у једнини:

То је телевизијски *караоке*, где се учесници покуравају стандардима (ЕК, Политика 16. 11. 2009). Он је ову емисију окарактерисао као телевизијски *караоке* (ЕК, Политика 16. 11. 2009).

У разговорном језику се овај облик најчешће третира као множински, што опет сматрамо да има везе са завршетком у јапанском облику. У овом случају, значење не утиче на облик одреднице, не постоји компонента која захтева плуралност. У корист множинског облика иде и уобичајена парадигматска промена, за разлику од „правилне“ у којој се јављају два вокала на споју:

Ном.	караоке	караоке
Ген.	караока	караокеа
Дат.	караокама	караокеу

Сматрамо да би се и лексема *карате* понашала на исти начин, али будући да спада у спортску терминологију која је веома заступљена у језику медија, а самим тим се јавља и у општем лексикону, код ње су се одржали нормативно правилни облици и парадигма.

3. Можемо закључити да се категорија броја код позајмљеница може посматрати на два нивоа – примарни број који их карактерише у језику даваоцу, и секундарни који добијају у језику примаоцу. Они се могу поклапати, али и не морају, што зависи од њихове морфолошке и семантичке особености. С тим у вези није ретка ни појава да плурална реч у једном језику добије нови плурални наставак у другом. Иако је шире посматрано оваква појава логички погрешна, она је показатељ да су језички аргументи снажнији од нормативнолингвистичких. Прво што се уочава код новоусвојене речи јесте њен облик, и према њему се лексема приклања постојећим морфолошким типовима, али и одређеној семантичкој групи. Ово може условити додавање нових множинских наставака у циљу добијања нових плуралних облика.

Литература и извори

- Ајџановић, М. 2014. Морфолошка адаптација географских термина страног порекла. *Зборник у част Вери Васић*. Нови Сад, 189–204.
- Babić, S. 2002. *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. HAZU/Globus: Zagreb.
- Белић, А. 1999. *Историја српског језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Wierzbicka, A. 1988. *The Semantics of Grammar*. Amsterdam/Philadelphia
- Dahl, Ö., Коптјевскаја-Тамм, М. 2001. *Circum Baltic Languages. Vol. 2: Grammar and Typology*. Amsterdam, Philadelphia.
- Игњатовић, Д. 1963. Новине у морфологији унесене најновијим именицама страног порекла, *Наш језик*, XIII/3–5, 208–224.
- Клајн, И. 2003. *Творба речи у савременом српском језику. Други део. Суфиксација и конверзија*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Институт за српски језик САНУ, Матица српска.
- Kuhač, F. 1877. Prilog za povjest glasbe južnoslovenske, *Rad JAZU*, 38, 1–79.
- Ляшевская, О. 2001. Сложные предметы и их часты. *Russian Linguistics*, 25/3, 285–313. Доступно на <http://link.springer.com/article/10.1023/A%3A1013369229399> [17. 6. 2014]

- Maretić, T. 1899. *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Štampa i naklada Knjižare L. Hartmana (Kugli i Deutch).
- Marković, Lj. 2009. Transkripcija i adaptacija imena iz japanskog jezika, *Анали Филолошког факултета*, 21, 203–218.
- Nyomárkay, I. 1984. *Strane riječi u hrvatskosrpskom (srpskohrvatskom jeziku): problem morfološke i sintatičke adaptacije*. Budimpešta: Tankönyvkiadó.
- Петровић, С. 2012. *Турцизми у српском призренском говору*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Правопис. 1960. *Правопис српскохрватског књижевног језика*. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска.
- Правопис. 2010. *Правопис српског језика*. Београд: Матица српска.
- Предић, С. 1952. О роду страних именица. *Наш језик*, III Н. С., 28–33.
- Суботић, Љ. 1999. О категорији броја код именица. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 28/2, Београд, 87–96.
- Томић, Б. 2014. Категорија броја и бројивости у називима за јела у српском језику. *Наш језик*, XLV/3–4, 39–49.
- Filipović, R. 1971. *Kontakti jezika u teoriji i praksi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Filipović, R. 1981. Morphological categories in linguistic borrowing, *SRJZ*, XXVI (1-2), 197–207.
- Filipović, R. 1986. *Teorija jezika u kontaktu*. Zagreb: JAZU/Školska knjiga.
- Filipović, R. 1990. *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku*. Zagreb: JAZU/Školska knjiga.
- Haugen, E. 1969. *The Norwegian language in America*. Indiana University Press.
- Štebih, B. 2006. Transmorfemizacija imeničkih germanizama u kajkavskome književnom jeziku, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 32, 295–310.
- ЕК: *Електронски корпус српског језика*, <http://korpus.matf.bg.ac.rs/>
- К–Ш: Клајн, Иван, Шипка, Милан, Велики речник страних речи и израза, Београд, 2008.
- РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика I–VI*, Нови Сад – Загреб, 1967–1976.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика I–XIX*, Београд, 1959–. <http://srpskijezik.com/>
- енглески <http://www.oxforddictionaries.com/>
- немачки <http://www.duden.de/>
- француски <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais-monolingue>
- италијански <http://www.dizionario-italiano.it/>

Bojana Tomić

**ON THE RELATIONSHIP BETWEEN SEMANTICS
AND THE NUMBER CATEGORY OF LOANWORDS
IN THE SERBIAN LANGUAGE**

**(the adaptation of plural and singular foreign nouns
in the Serbian language)**

Summary

This paper is about loanwords in the Serbian language which have a plural form in the donor language (plural forms and/or pluralia tantum such as *pommes frites*, *scripta*, *cakes*). It analyzes the relationship between the semantics and the number which pertains to the meaning of any such word. The aim is to determine the conditions under which the morphological aspect of the loanword influences the semantics and the grammatical category in the borrowing language.

bojana.mojsilovic@gmail.com